

Ariz ABDULƏLİYEV

Ü.Hacıbəyli adına BMA-nın dosenti
Ünvan: AZ-1014, Bakı, Ş.Bədəlbəyli küçəsi, 98.
Email: ariz-abdulaliyev@mail.ru

ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN XALQ MAHNISINA DAİR KONSEPTUAL BAXIŞLARI

Xülasə: Məqalədə Ü.Hacıbəylinin xalq mahnılarına dair 1920-ci illərdə irəli sürdüğü musiqişünashlıq konsepsiyası araşdırılır. Ü.Hacıbəyli xalq mahnısına çoxfunksiyalı və müxtəlif mövzulu bədii yaradıcılıq məhsulu kimi yanaşmış, xalq mahnısına ilk elmi tərif vermiş, janra humanitar elmlərin obyektinə kimi baxmışdır. Onun konsepsiyasında xalq mahnısı həm musiqi, ədəbi, tarixi, etnoqrafik, estetik, psixoloji və mənəvi dəyərlərə malik janr kimi qiymətləndirilir, həm musiqi tarixinin və yaradıcılığının qədim qatı, həm də xalqın musiqi təfəkkürünün mənbəyi kimi təqdim olunur. Məqalədə Ü.Hacıbəylinin xalq mahnısı haqqında konsepsiyasına onun elmi baxışlar sistemi kimi yanaşılıb.

Açar sözlər: Azərbaycan xalq mahnıları, elmi tərif və qiymətləndirilmə, bəstəkar və xalq mahnısı, toplanma, yazıyaalma və nəzəri təhlil, sistemli və kompleks yanaşma, xalq mahnısının ümumi etnomusiqi modeli, konsepsiya

XX əsr Azərbaycan musiqi elminin banisi Üzeyir Hacıbəyli məqalə, çıxış və məruzələrində xalq mahnı yaradıcılığı haqqında bir çox yeni fikir və ideyalar irəli sürmüşdür. Bu fikir və ideyalar bəstəkarın elmi irsinin ayrılmaz hissəsi olub, müasir musiqişünashlıq və etnomusiqişünashlıq elminin tədqiqat obyektinə kimi aktuallıq kəsb edir. Xalq mahnı yaradıcılığının tədqiqində bu irsin elmi aktuallığı danılmazdır. “Bəstəkarın musiqimizin müxtəlif məsələlərinə həsr olunmuş ayrı-ayrı məqalələri, çıxışları bu gün də ən dəyərli mənbə kimi bizim üçün qiymətlidir... Üzeyir sənətində diqqəti ən çox cəlb edən cəhət xalq musiqisinə münasibət məsələsidir. Bəstəkarın, demək olar ki, elə bir yazısı, çıxışı yoxdur ki, həmin nöqtəyə toxunmamış olsun” [1, s.144]. Üzeyir Hacıbəylinin xalq mahnılarına dair fikirləri Azərbaycan musiqişünashlığı, eləcə də etnomusiqişünashlıq üçün mühüm elmi-metodoloji əhəmiyyət kəsb edir.

Ü.Hacıbəylinin məqalələrinin təhlilini apararaq bu nəticəyə gəlmişik ki, onun xalq mahnısı haqqında fikirləri elmi-konseptual xarakter daşıyır. Bu konsepsiya xalq mahnı yaradıcılığına elmi yanaşmanın metodoloji əsasını təşkil edir. Üzeyir Hacıbəyli XX əsrin əvvəllərində yazdığı iki məqaləsində xalq mahnısı haqqında öz konseptual elmi mövqə və baxışlarını irəli sürmüşdür. Bunlardan birincisi 1925-ci ildə yazdığı “Azərbaycan musiqi həyatına bir nəzər” [2], ikincisi 1926-cı ildə yazdığı “Azərbaycanda musiqi tərəqqisi” məqaləsidir [3]. Hər iki məqalə XX əsr Azərbaycan musiqi elmi üçün proqram əhəmiyyətlidir və bu gün də elmi aktuallıq daşıyır.

Ü.Hacıbəyli hələ XX əsrin əvvəllərində yazdığı bu məqalələrdə Azərbaycan xalq mahnılarına münasibətdə elmi-innovativ mövqə tutaraq xalq mahnıları haqqında öz konsepsiyasını açıqlamış, Azərbaycan musiqişünashlığında xalq mahnı yaradıcılığı

haqqında ilk dəfə bütöv bir elmi baxış yaratmışdır. XX əsrin sonrakı onilliklərində musiqi elminin inkişafı nəticəsində musiqişünaslığın, musiqi folklorşünaslığının, xüsusilə etnomusiqişünaslığın xalq mahnı yaradıcılığına dair əldə etdiyi bir çox mühüm müddəalar və nəticələr əslində, XX əsrin 20-ci illərində Ü.Hacıbəylinin elmi baxışlarında öz ideya əsasını tapmışdır.

Xalq mahnısı nədir, xalqın tarixində, həyatında hansı rolu oynayır, xalq mahnısı ilə bağlı yaradıcılıqda və təhsildə dayanan vəzifələr nədən ibarətdir, xalq mahnılarına elmi yanaşma və nəzəri təhlil nə qədər vacibdir, xalq mahnıları hansı melodiya, ritm və məqam xüsusiyyətlərinə malikdir, xalq mahnısı nota necə və niyə yazılmalıdır – bu kimi çətin və aktual suallar Üzeyir Hacıbəyliyə qədər sistemli bir şəkildə və ümumiyyətlə elmi yanaşmada cavablandırılmamışdı. Ü.Hacıbəyli yuxarıda adları çəkilən iki məqaləsində dövrün də, elmin də, yaradıcılığın və təhsilin də bu kimi vacib məsələlərini qaldırmış, onlara öz konseptual mövqeyini bildirmişdir.

Azərbaycanda xalq mahnılarına və ümumiyyətlə, xalq musiqisinə dair elmi baxışların yaranmasında bəstəkarın ilk addım atması təsadüfi deyildi. Əvvəla, XX əsrin birinci rübündə SSRİ-nin bir çox respublikalarında musiqi folkloruna dair araşdırmaların ilk müəllifləri bəstəkarlar olmuşdur. Respublikalarda şifahi ənənəli musiqinin məhz bəstəkarlar tərəfindən nota salınması tamamilə məntiqli idi. Digər tərəfdən, XX əsrin əvvəllərində SSRİ respublikalarında yaradılmış konservatoriyalarda hələ xüsusi musiqişünaslıq təhsili verilmirdi. Nəzəriyyə-bəstəkarlıq fakültəsi bəstəkar və nəzəri fənlər müəllimi hazırlayırdı. Bu fakültənin nəzəriyyəçi məzunlarının isə xalq musiqisinə elmi-tədqiqat marağı demək olar, yox idi. İstər musiqi publisistikası, musiqi tənqidi, istərsə də musiqi folklorşünaslığının toplama və yazıyaalma işləri əsasən bəstəkarlar tərəfindən həyata keçirilirdi. O cümlədən, 1920-ci illərdə Azərbaycanda Avropa əsaslı ali musiqi təhsilinə başlanılması ilə təhsilli bəstəkar kadrlarının hazırlanması da həyata keçirildi ki, bu da gələcəkdə xalq mahnılarının toplanması və nota yazılması üçün zəmin yaratdı. Bundan başqa, nəzəriyyə-bəstəkarlıq fakültəsində təhsilli nəzəriyyəçi müəllimlərin dərslər verməsi Azərbaycan xalq musiqisinin yazıya alınması, işlənməsi, nəşri sahəsində gələcək fəaliyyət üçün müəyyən zəmin hazırlamış oldu. Lakin 1920-ci illərdə bu sahədə əməli fəaliyyət məqsədyönlü şəkildə deyildi, nəzəri fənlərin tədrisində və bəstəkarlıq ixtisaslaşmasında xalq musiqisi nümunələrinə yer verilmirdi, xalq mahnı və rəqslərinin yazılmasına və işlənilməsinə könüllü həvəs çərçivəsində, həm də çox nadir hallarda rast gəlinirdi. Ü.Hacıbəyli illər sonra – 1938-ci ildə yazdığı “Musiqidə xalqilik” məqaləsində də konservatoriya təhsilində xalq musiqisinə yer verilməməsinə iradla yanaşırdı: “Xalq musiqisinin çox böyük əhəmiyyəti vardır ki, bu məsələ konservatoriyanın əsas disiplinələrindən biri olmalıdır. Lakin Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında bu disiplinadan nədənsə dərslər keçirilmir; bu da bir sıra cavan kompozitorların işində öz təsirini göstərir, onların musiqi əsərləri çox zaman abstrakt və ya subyektiv xarakter daşıyır” [5, s. 325].

1920-ci illərdə davam edən belə bir real vəziyyətin tələbi ilə Ü.Hacıbəyli özünün folklor və yazıyaalma sahəsindəki nəzəri və əməli təcrübəsinə istinad edərək, həm də folklor bəstəkar və maarifçi ziyalı münasibətini ərsəyə gətirərək, xalq musiqisi haqqında ilk elmi baxışlarını və həm də ilk elmi musiqişünaslıq mövqeyini yaradıcılığın və təhsilin gündəliyinə daxil etdi.

Xalq mahnısının ilk elmi tərifi və qiymətləndirilməsi

Ü.Hacıbəyli musiqişünaslıqda ilk dəfə xalq mahnısına elmi tərif vermişdir. Onun “Azərbaycanda musiqi tərəqqisi” məqaləsində xalq mahnısına verdiyi yığcam tərif daha çox ümumkulturoloji və musiqi-tarixi məzmun daşıyır. Tərifin obyektivliyi bundadır ki, onu hər bir xalqın mahnısına şamil etmək mümkündür.

Ü.Hacıbəyli “Azərbaycanda musiqi tərəqqisi” məqaləsində xalq mahnı yaradıcılığının əhəmiyyətini müdafiə edərək, ona qiymət verərək janrı belə təyin edir: “El mahnılarımız bizim musiqi sərvətimiz və musiqi mənbəyimizdir” [3, s.246]. Bu lakonik tərifi ilə Ü.Hacıbəyli xalq mahnı yaradıcılığının ümumi kulturoloji, tarixi-etnoloji və musiqi-tarixi səciyyəsinə vermişdir.

Tərifdə diqqəti çəkən məqamlardan biri Ü.Hacıbəylinin “el mahnılarımız” ifadəsidir. Terminoloji baxımdan ona “xalq mahnısı” ifadəsinin sinonimi kimi yanaşıla bilər. Dövrün maarifçi ziyalıları tərəfindən yazılan “el nəğmələri”, “el sözləri”, “el məsəlləri”, “el rəvayətləri” anlayışlarına uyğun olaraq, Ü.Hacıbəyli “el mahnıları” ifadəsini işlətməmişdir. Görünür, xalq yaradıcılığına münasibətdə “xalq” deyil, “el” sözünün işlədilməsi dövrün maarifçilik kontekstində daha məqbul sayılmışdır.

Biz Ü.Hacıbəylinin bu tərifinə onun xalq mahnılarına dair konseptual və məqsədyönlü elmi ideyası kimi yanaşırıq. Xalq mahnılarına yalnız xanəndələrin müraciət etdiyi və yalnız “aşağı zövqlü” kəndli kütləsinin dinlədiyi köhnəlmiş musiqi kimi yanaşıldığı, janra elmi münasibətin formalaşmadığı bir dövrdə Üzeyir Hacıbəyli bu janrdan bir bəstəkar kimi bəhrələndi, qabaqcıl rus bəstəkarlarının da öz operalarında və əsərlərində xalq musiqisindən istifadə etdiyini yazdı, üstəlik xalq mahnısına “musiqi sərvətimiz və musiqi mənbəyimiz” deyə, yüksək elmi və bədii dəyər verdi. Ü.Hacıbəyli bu tərifi ilə xalq mahnısını bir janr kimi həm də ictimailəşdirdi, onu tarixi mədəniyyət kimi səciyyələndirdi.

Ü.Hacıbəylinin bu fikrini Azərbaycan xalq mahnılarının musiqişünaslıqda ilk və mühüm qiymətləndirilməsi hesab edirik. Xalq mahnılarına dəyərləndirmə aspektində yanaşan Ü.Hacıbəyli bu qısa, lakin əhəmiyyətli fikrində musiqişünaslıq və bəstəkarlıq üçün xalq musiqisinə elmi yanaşma prinsipinin əsasını qoymuşdur. İkincisi, Ü.Hacıbəyli bu fikrində hər zaman aktual olan “xalq mahnısı nədir” sualını dəyərləndirmə meyarı ilə cavablandıraraq, əslində, musiqişünaslıqda xalq mahnısına musiqi-tarixi, musiqi-kulturoloji, etnomusiqişünaslıq yanaşmanın elmi-metodoloji əsasını formalaşdırmışdır. Ü.Hacıbəylinin bu fikrini təhlil edək.

Konsept 1. “El mahnılarımız bizim musiqi sərvətimizdir”

Azərbaycan xalq mahnılarını “musiqi sərvəti” kimi qiymətləndirməklə Ü.Hacıbəyli ilk növbədə, xalq mahnılarımıza xalqın tarixi-mədəni irsi kimi dəyər vermişdir. Xalq mahnılarının əsrlər boyu yaradılan qiymətli musiqi irsi kimi qiymətləndirilməsi bu yaradıcılığın ilk növbədə tarixi-mədəni əhəmiyyətini vurğulayır. Ü.Hacıbəyli bu tezisi ilə Azərbaycan xalqının tarixi inkişafı ərzində zəngin mədəni sərvəti – xalq mahnılarını yaratdığını bəyan etmişdir. İkincisi, “musiqi sərvəti” anlayışını musiqişünaslıqda ilk dəfə işlətməklə və onu xalq mahnılarına tətbiq etməklə Ü.Hacıbəyli xalq musiqisinə xalqın yaradıcılıq məhsulu kimi yanaşmışdır. Üçüncüsü, dahi bəstəkar və musiqişünas xalq mahnılarının musiqi məzmununun zənginliyi ideyasını irəli sürmüşdür.

Belə ki, xalq mahnılarının “musiqi sərvətimiz” olması bu janrın musiqi dilinin və ifadəliyinin zənginliyindən irəli gəlir. Ü.Hacıbəylinin nəzərdə tutduğu “musiqi sərvəti” – xalqın musiqi təfəkkürünün əsrlər boyu yaratdığı, zaman-zaman əldə etdiyi çoxsaylı və çoxnövli mahnı nümunələrinin məcmusudur. Digər tərəfdən, bu “musiqi sərvəti” özündə xalq musiqisi yaradıcılığının və təfəkkürünün özəl və özünəməxsus struktur vahidlərini ehtiva edir.

Ü.Hacıbəylinin “musiqi sərvəti” anlayışında xalq mahnılarına kompleks təzahür kimi baxışın təməli qoyulmuşdur. Belə ki, xalq mahnısı xalqın dilini, mərasim mədəniyyətini, xalqın tarixi-coğrafi yer adlarını, xalq şeirinin məzmun və quruluşunu, musiqi və şeirin vəhdətindən doğan ritmi, melodiyanı, intonasiya ifadəliyini, məqamı kompleks şəkildə özündə ehtiva edir. Xalq mahnılarına “musiqi sərvəti” kimi yanaşılması bu yaradıcılıq sahəsinə sinkretik və sintetik təbiətli janr kimi yanaşmağa da əsas verir.

Azərbaycan xalqının bədii düşüncəsinin və yaradıcılığının məhsulu olan xalq mahnılarını “musiqi sərvəti” adlandırmaqla Ü.Hacıbəyli musiqinin mənəvi-ruhi ifadə vasitəsi olmasını nəzərə almış, bununla xalq mahnılarını xalqımızın mənəvi zənginliyinin məhsulu, eyni zamanda onun zəngin mənəviyyatının ifadəçisi və daşıyıcısı olması ideyasını bəyan etmişdir. Xalq mahnılarının xalqın tarixində mədəni və mənəvi sərvət rolunu oynaması, qeyd edək ki, etno-milli identifikliyi təmin edən mühüm şərtlərdən biridir.

Beləliklə, Ü.Hacıbəylinin “xalq mahnıları bizim musiqi sərvətimizdir” innovativ elmi ideyası xalq mahnı yaradıcılığının əsrlər boyu xalqımızın tarixində və mədəniyyətində musiqi sərvəti rolunda çıxış etməsini açıqlayır. “Musiqi sərvətimiz” olmaqla xalq mahnıları: 1) xalq musiqisi təfəkkürünün qanunauyğunluqlarını özündə ehtiva edir; 2) xalq musiqisi dilinin və üslubunun ən əsas struktur göstəricilərini özündə qoruyur və yaşadır; 3) xalqın etno-mənəvi keyfiyyətlərinin bədii daşıyıcısı kimi çıxış edir; 4) xalqın bədii və psixoloji özünüifadəsini təmin edir; 5) xalqın etno-milli identifikasiyasını həyata keçirir.

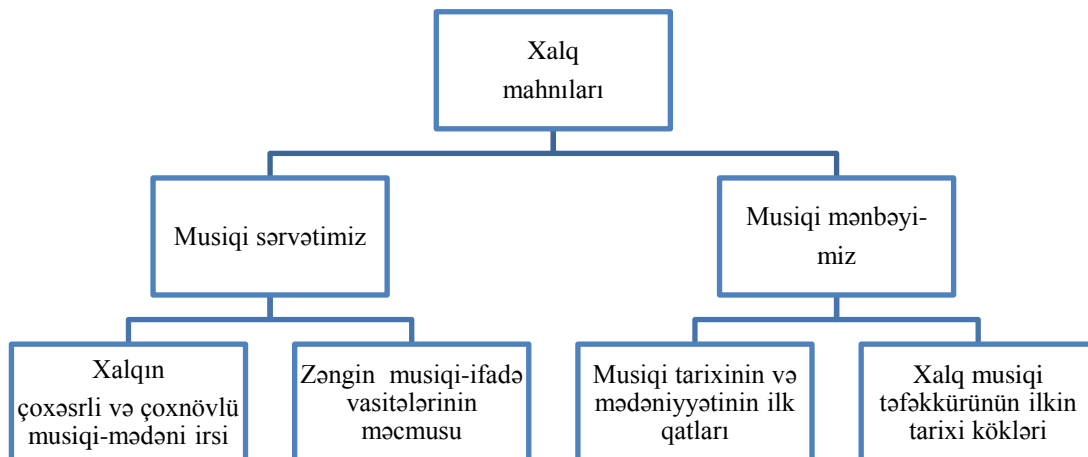
Konsept 2. “El mahnılarımız bizim musiqi mənbəyimizdir”

Ü.Hacıbəylinin xalq mahnısı janrına konseptual baxışında onun məşhur fikrinin ikinci tərəfi də elmi mənə kəsb edir. “Xalq mahnıları bizim musiqi mənbəyimizdir” deyən bəstəkarın bu fikrinə onun xalq mahnı yaradıcılığı haqqında tarixi konsepsiyası kimi baxıla bilər. Xalq mahnılarına “musiqi mənbəyimiz” kimi qiymət verməklə Ü.Hacıbəyli ilk növbədə, milli musiqi yaradıcılığının və mədəniyyətinin tarixi kökündə məhz xalq mahnılarının dayanmasını bildirmişdir. Digər tərəfdən, xalq mahnılarının “musiqi mənbəyimiz” olması əslində, bu janrın tarixi qədimliyi, musiqi tarixində mənbə rolu oynaması deməkdir. Üçüncüsü, Ü.Hacıbəylinin konseptual baxışı xalqın musiqi təfəkkürünün, etnomusiqi yaradıcılığının, xüsusilə də xalqın melodiya, intonasiya və məqam təfəkkürünün mənbəyində məhz xalq mahnılarının dayanması ideyasını ehtiva edir. Bir sözlə, xalq mahnılarının ifadə vasitələri Azərbaycan etnomusiqi dilinin və musiqi-folklor yaradıcılığının tarixi mənbəyini təşkil edir. Xalq mahnılarının “musiqi mənbəyi” funksiyası özünü janrlararası əlaqədə də təsdiqləyir. Ü.Hacıbəyli bu janra “musiqi mənbəyi” kimi yanaşmaqla xalq rəqs musiqisinin, aşıq sənətinin, mu-

ğamların melodiya, intonasiya, ritm, məqam baxımdan xalq mahnılarından qidalandığını bidirmişdir.

Ü.Hacıbəylinin bu qısa, lakin əhəmiyyətli fikrində musiqi tarixinə və incəsənətinə yeni metodoloji baxış da ehtiva olunur. Belə ki, “musiqi mənbəyimiz” olan xalq mahnılarına musiqi tarixinin ilkin başlanğıc mərhələsi və musiqi incəsənətinin ilk növü kimi baxıla bilər. Ü.Hacıbəylinin xalq mahnısına verdiyi tərif və dəyəri sxem vasitəsilə izah edək:

Sxem 1

Konsept 3. Biz bu sərvət və mənbədən necə istifadə etməliyik?

Üzeyir Hacıbəylinin xalq mahnılarına dair konsepsiyasında onlardan istifadə məsələsi xüsusi mahiyyət kəsb edir. O öz dövründə xalq mahnılarına mövcud münasibətləri belə ümumləşdirir: “Fəqət biz hələ bu sərvət və mənbədən layiqincə istifadə edə bilməmişik” [3, s.246]. Əvvəlki ideyaların davamı olan bu məsələnin konstruktiv həlli yenə də Ü.Hacıbəyli özü göstərib. Ü.Hacıbəylinin qaldırdığı “layiqincə istifadə” məsələsi dövrün bəstəkarlıq yaradıcılığını, musiqi-nəzəri tədqiqatını xalq mahnılarına doğru yönəltmək məqsədi daşıyırdı. Xalq mahnılarından layiqincə istifadə ideyasının gündəmə gəlməsi milli bəstəkarlıq üslubunun formalaşması, “musiqidə xəlqilik” kimi aktual problemin düzgün həll olunması üçün də zəruri idi.

Üzeyir bəy bu məqaləsində istifadə məsələsini qaldıraraq, ona cavab arayır və bu məqsədlə öz dövrünün elmi, yaradıcılıq və tədris prosesləri üçün taleyüklü, çox aktual bir sual verir: “Bu sərvətdən nə tövr istifadə edə bilərik?” [3, s.246]. Ü.Hacıbəyli sözügedən məqaləsində xalq mahnılarından nəzəri və praktik istifadənin istiqamətlərini, yollarını bir-bir göstərir. Birincisi o, xalq mahnılarının nəzəri təhlilini bir vəzifə kimi qarşıya qoyur. Ü.Hacıbəyli təklif edir ki, “Azərbaycan şərqi musiqisinin əsaslarını bu mahnıların təhlili yolu ilə təyin edib musiqimiz haqqında elmi nəzəriyyələr və qanunlar qurmaq” lazımdır [3, s.246-247]. Xalq mahnıları bizim musiqi sərvətimiz və musiqi mənbəyimiz olduğundan, onların malik olduğu musiqi-ifadə vasitələrinin, üslubiyyətin təhlili xalq musiqisinə dair nəzəri qanunauyğunluqların aşkar olunmasına gətirib çıxara bilər. Nəzəriyyələr və elmi nəticələr isə öz növbəsində bəstəkar

yaradıcılığına müsbət təsir göstərər. Musiqi elmi ilə yaradıcılıq praktikasının əlaqəsini və nəzəriyyənin inkişafı məsələsini musiqi elmi və bəstəkarlığın qarşısında qaldıran Ü.Hacıbəylinin bu xüsusda xalq mahnılarının nəzəri xüsusiyyətlərinə mühüm elmi əhəmiyyət verməsi olduqca maraqlı və aktualdır. Bu ideya və tövsiyələr musiqişünaslığın gələcək problematikası və nəzəri inkişafı üçün zəmin yaradırdı, ideya və fəaliyyət proqramı kimi çıxış edirdi. Digər tərəfdən, Ü.Hacıbəyli xalq mahnılarının nəzəri təhlilinin vacibliyini irəli sürəndə şübhə yox ki, bu təhlilin ilk növbədə, ali musiqi məktəbində aparılmasını nəzərə tuturdu.

Xalq mahnılarının tətbiqində ikinci sahə kimi Ü.Hacıbəyli musiqi məktəblərini tövsiyə edir [3, s.247]. Onun fikrincə, xalq mahnılarının pyes kimi işlənməsi, xalq mahnıları əsasında pyes yazılması və onların “çalğı repertuarına”, yəni tədrisə daxil edilməsi musiqi məktəblərində oxuyan şagird və tələbələrdə musiqiyə marağı və həvəsi artırma bilər.

Üçüncü istifadə yolu kimi Ü.Hacıbəyli xalq mahnılarının xor üçün işlənməsini təklif edir [3, s.247]. Onun təklifinə görə, xorların təşkilində el mahnılarımızdan münasiblərini seçib xor üçün işləmək lazımdır. Məlum olduğu kimi, bəstəkar özü bu sahədə ilk addım atmış, xalq mahnılarının xor üçün işlənmə prinsipini və nümunələrini yaratmışdır. Bəstəkar xalq mahnılarının nəzəri öyrənilməsinə və onun xor üçün işlənməsinə dair mövqeyini 1930-cu illərdə “İlk Azərbaycan xalq xoru” məqaləsində davam etdirərək, eləcə də xor üçün işləmənin qaydalarını göstərərək yazırdı: “Beləliklə, hər bir mahnının ritmik, melodik və başqa xüsusiyyətlərinin diqqətlə öyrənilməsi və şərti harmonizasiyanın tətbiq edilməsi Azərbaycan melosunun bütün xüsusiyyətlərini, bütün koloritini xorun ifasında dinləyicilərə çatdırmaq imkanı verir” [4, s.271]. Qeyd edək ki, sonrakı onilliklərdə bəstəkarlarımız xalq mahnılarını müşayiətli və *a cappella* xor üçün işlədilər. Təəssüf ki, bu işləmələr illər boyu xor kollektivlərinin repertuarında çox az səslənir və ya heç səslənmir.

Nəhayət, Ü.Hacıbəyli “el mahnılarımız gələcəkdə opera yazanlarımız üçün musiqicə ən gözəl mövzular təşkil edə bilər”, – deyərək xalq mahnılarının daha bir istifadə ünvanını təklif edir. Onun fikrincə, “ustad bəstəkarlarımız bu mahnılarımızdan istifadə edib bədii zövqə müvafiq, elmi əsaslara müstənid gözəl operalar yarada bilərlər” [3, s.247].

Konsept 4. “Azərbaycan el mahnılarını cəm etmək işi”

Ü.Hacıbəylinin xalq mahnılarına dair musiqişünaslıq konsepsiyasında “el mahnılarını cəm etmək işi” də mühüm yer tutur. “Cəm etmək işi”nə el mahnılarının toplanması, nota yazılması, nəşri daxildir. Hələ professional bəstəkar yaradıcılığının, musiqişünaslığın və musiqi təhsilinin yenicə bünövrə tutduğu bir vaxtda – 1925-ci ildə Ü.Hacıbəyli “Azərbaycan musiqi həyatına bir nəzər” məqaləsində xalq mahnılarının toplanıb nota yazılması və araşdırılması məsələsini “ən vacib işlərdən biri” adlandırmış, bu vacib işi yaradıcılığın və təhsilin qarşısına bir vəzifə kimi qoymuşdur: “Bu üzədən onların və (mümkün olduqca ən qədim) zamandan bəri yadda qalanlarını və indi mövcud olanlarını, hər il yenidən çıxanlarını harada da olsa, yığıb nota salmaq və nə münasibətlə meydana çıxıldığını dəxi öyrənib təfsilatilə yazmaq ən vacib işlərdən biridir” [2, s.221].

O, “Azərbaycanda musiqi tərəqqisi” məqaləsində bu mövqeyini davam etdirərək, el mahnılarının unudulması, itib məhv olması məsələsini qaldırır, “bu nəhvilə

üzülcə qiymətli el mahnılarımız itib batmışdır” – deyə, narahatlığını bildirir [3, s.246] və eyni təəssübkeşliklə də “el mahnılarını yığıb cəmləmək” məsələsini qaldırır [3, s.248]. Bu qiymətli fikirləri ilə musiqi sərvətimiz və mənbəyimiz olan el mahnılarının qorunması məsələsini gündəmə gətirir. Ü.Hacıbəyli bu vacib vəzifəyə münasibətini belə ifadə edir: “Bununla belə hal-hazırda mövcud olan və yadda qalan el mahnılarımızı yığıb cəmləsək, yenə də üzülcə havalarımızı unudulmaq təhlükəsindən xilas edə bilərik. Əlavə hər sənə yeni çıxan mahnıları səbt və zəbt etmək adətini qəbul etsək, musiqi sərvətimiz ildən-ilə çoxalib artar” [3, s.246].

Bu fikirdən görüldüyü kimi, Ü.Hacıbəyli nota yazmaq işinə başlamayın gec olmadığını və vacibliyini bidirmək üçün öz dövründə (“hal-hazırda”) mövcud olan, eyni zamanda yaddaşlarda qalan, habelə hər il yeni çıxan el mahnılarının da toplanmasını və yazıya alınmasını təklif edir. “Cəm etmək işi”nin mümkün qədər aktual və mühüm bir iş olduğunu bildirir. O, xalq mahnılarının yazılması və musiqi sərvətinin qorunması işində “səbt və zəbt etmək adətini qəbul etməyi” vacib sayır, başqa sözlə, el mahnılarını yazıya almaqla, onlara daim sahib çıxmağı, onları qiymətləndirməyi və qorumağı tövsiyə edir.

Ü.Hacıbəyli məqalədə toplama və notlaşdırma işinin vəziyyətini haqlı olaraq tənqidlə qarşılayır: “Azərbaycan el mahnılarını cəm etmək işinə gəldikdə bu xüsusda bizdə indiyə kimi çox az iş görüldür...” [3, s.248]. Qeyd edək ki, bu məqaləni və fikirlərini yazanda o, M.Maqqomayevlə birlikdə “Azərbaycan türk el nəğmələri” adlı ilk musiqi-folklor toplusunu tərtib etmişdi. Lakin özünün yazdığı kimi belə vacib iş görüldüyü halda toplusunun nəşrinə baş siyasi maarif idarəsi tərəfindən hələ icazə verilməmişdi [3, s.248].

Xalq mahnılarının toplanması və yazılması barədə Ü.Hacıbəylinin təklif və tənqidləri qarşıdakı illərdə öz bəhrəsini verdi. 1930-1940-cı illərdə gənc bəstəkar və musiqişünaslar Ü.Hacıbəylinin və Bülbülün rəhbərliyi ilə xalq musiqisinin toplanması və yazıya alınması işinə cəlb olundular. Ekspedisiyaların təşkilində, xalq mahnı və rəqslərinin toplanılıb nota yazılmasında və nəşrində xeyli işlər görüldü. Bununla belə, Ü.Hacıbəylinin fikrincə, bu qiymətli sərvətə doğru-düzgün elmi münasibət təkcə “cəm etmək işi” ilə məhdudlaşa bilməz. Bu baxımdan, Ü.Hacıbəylinin xalq mahnılarına münasibətdə konseptual mövqeyi daha bir uzaqgörən və qiymətli təklifində öz ifadəsini tapır. O, xalq mahnılarının toplanmasını “mühüm iş” adlandırır və amma bu mühüm işin ardıcıl qaydada, mükəmməl surətdə aparılması üçün ali musiqi məktəbi, yəni konservatoriya nəzdində “xüsusi komissiya” yaradılmasını təklif edir: “Zənnimcə, bu mühüm işi mürəttəb və mükəmməl bir surətdə aparmaq üçün ali musiqi məktəbi nəzdində xüsusi bir komissiyon təşkil edilməlidir” [3, s.248].

Ü.Hacıbəyli bu mövqeyi ilə, əslində, xalq mahnılarının nizamlı, ardıcıl, müəyyən qaydada tədqiqini, tədrisini və qorunmasını ali musiqi məktəbinin vəzifəsi hesab etmişdir. Onun fikrinin davamı da çox maraqlıdır. Bu komissiyanın işinin nədən ibarət olacağını Ü.Hacıbəyli konkret şəkildə belə açıqlayır: “Bu komissiyonun işi bir tərəfdən, el mahnılarını yığmaq və digər tərəfdən, yığılan mahnılar üzərində laboratoriya əməliyyatı icra etməkdən ibarət olmalıdır. Məncə, arzu edilən bu təriq ilə hasil edilə bilər” [3, s.248]. Bəs “yığılan mahnılar üzərində laboratoriya əməliyyatı” nə deməkdir? Şübhəsiz, burada yığılan xalq mahnılarının nota yazılması, sistemləşdirilməsi, təsnifatlaş-

dırılması, nəzəri təhlili, bədii işlənməsi nəzərdə tutulmuşdur. Onu da qeyd etmək istəyirik ki, Ü.Hacıbəyli ali musiqi məktəbi nəzdində xalq mahnılarını toplayan və onların üzərində “laboratoriya əməliyyatı” aparən xüsusi komisiyanın yaradılmasını elmi bir ideya kimi təklif etməklə, Elmi-tədqiqat Xalq Musiqisi Kabinetinin yaradılmasını dahiyənə uzaqgörənliklə qabaqlamışdır.

Konsept 5. Xalq mahnısına kompleks yanaşma

“Azərbaycan mahnılarının əhəmiyyəti zənn edirəm ki, yalnız musiqi elminə aid istifadələrə münhəsir qalmayıb, başqa elmi əsərlər üçün də dəxi mövzu ola bilər; məsələn, etnoqrafik, tarixi, psixoloji və sairə bu kimi elmlərə aid bəhs və müzakirələr üçün də zəmin təşkil edə bilər” [3, s.247-248]. Əvvəla Ü.Hacıbəylinin bu fikrinə Azərbaycan xalq mahnı yaradıcılığına kompleks yanaşma metodu kimi baxıla bilər. Xalq mahnısının musiqi elmi ilə yanaşı etnoqrafiya, tarix, psixologiya və sairə bu kimi humanitar elmlərə aid bəhs və müzakirələr üçün zəmin təşkil edə bilməsi, bu ənənəvi musiqi sahəsinin tədqiqinə müxtəlif elmlər tərəfindən, yəni kompleks şəkildə yanaşmanın mümkünlüyünü və vacibliyini göstərir. İkincisi, bu fikirdə xalq mahnısının bir çox humanitar elmlərin tədqiqat obyektinə ola bilməsi öz əksini tapmışdır. Üçüncüsü, Ü.Hacıbəyli bu fikri ilə xalq mahnılarının daşdığı informasiyanın istiqamətlərini göstərmişdir. Onun fikrinə əsaslanaraq, xalq mahnılarının xalqın etnoqrafiyasına, tarixinə və psixologiyasına dair informasiya daşıyıcı olması, bu yaradıcılıq sahəsinin həmin elmlərin obyektinə olmasını da şərtləndirə bilər. Dördüncüsü, bu informasiya xalq mahnılarında qarşılıqlı əlaqə və vəhdətdə olmaqla, xalq mahnısını sistemli və kompleks təzahür kimi səciyyələndirir. Beşincisi, Ü.Hacıbəyli bu fikri ilə xalq mahnısının fənlərarası tədqiqinə dair ilk ideyanı irəli sürmüşdür.

Ü.Hacıbəyli XX əsrin hələ 20-ci illərində təkidlə vurğuladığı bu fikri ilə folklorşünaslıq elmini, onun kompleks yanaşma və fənlərarası tədqiq metodunu neçə onillik qabaqlamışdır. Onun uzaqgörənliklə irəli sürdüyü bu konseptual yanaşma XX əsrin II yarısından sonra humanitar elmlərdə, folklorşünaslıqda, etnomusiqişünaslıqda öz təsdiqini tapdı. Belə ki, xalq mahnıları etnoqrafiya, etnopsixologiya, psixologiya, mədəniyyət tarixi, etnik tarix, linqvistik kimi elmlərin maraq dairəsinə də daxil oldu, bu elmlər tərəfindən ayrılıqda və birlikdə öyrənilirdi.

Konsept 6. Xalq mahnılarının havası, sözləri, vəzni, quruluşu

Ü.Hacıbəyli el mahnılarını təsniflərlə müqayisə edir ki, belə yanaşma da çox maraqlıdır. Belə ki, xanəndələrin repertuarında xalq mahnılarının muğamla oxunaraq təsniflənməsi baş verə bilər. Deməli, peşəkar xanəndə təsnifləri ilə qeyri-peşəkar folklor janrı olan xalq mahnıları arasında janr keçidi mümkündür. Bu keçidə isə öz növbəsində folklor və professional musiqi əlaqələri kimi baxıla bilər. Digər tərəfdən, xalq mahnısı ilə təsnif janrı arasında melodiya, metr-ritm cəhətdən mahnıvari üslub ortaqlığı və oxşarlığı da mövcuddur. Ü.Hacıbəyli bu xüsusda yazır: “El mahnıları bəzən yüngül və ağır bəhrli təsniflərə oxşar” [2, s.220]. Bu fikrin davamı kimi xalq mahnılarında söz və musiqisinin məhz xalqın məhsulu olması qeyd edilir və xalq mahnı mövzularının eşq və məhəbbətdən bəhs etməsi, xalq həyatındakı hadisələrdən ərsəyə gəlməsi göstərilir [2, s.220].

Ü.Hacıbəylinin baxışında aşlıqların el mahnılarını oxuması və təbliğ etməsi barədə səsləndirdiyi fikir də xalq musiqisi tarixinin, ifaçılığının və sahələrarası əlaqələrin öyrənilməsi baxımından maraqlıdır. O, xalq həyatındaki hadisələrə nümunə kimi tarixi və qəhrəmanlıq mahnılarının adını çəkir və bu qəbil havaların aşlıqlar tərəfindən oxunduğunu, yayıldığını göstərir [2, s.220]. Ü.Hacıbəylinin bu fikri aşlıqların xalq mahnı yaradıcılığında və ifaçılığında iştirak etməsi və repertuarlarında xalq mahnılarına yer verməsi barədə düşünməyə əsas verir. İstər bu fikir, istər təsniflərlə müqayisə xalq mahnılarının ənənəvi professional musiqi yaradıcılığı və ifaçılığı sahələri ilə münasibətləri haqqında tədqiqatçılara mövzu, ideya və metodoloji örnək qismində elmi informasiyadır.

Başqa bir fikrində Ü.Hacıbəyli el mahnılarının vəzn, cümlə, səs quruluşu və bədii qiyməti haqqında da mülahizəsini bildirir: “El mahnılarının vəzni əksər ovqat 6/8-lıq olub, özləri də bir hissədən və bəzən hətta bir qısa cümlədən ibarət olub, üç, dörd və ya beş-altı “ton”dan əmələ gələn bir musiqi olsa da, bir çox mənasız musiqi əsərlərinə nisbətən olduqca pürməzmunudur” [2, s.221]. Bu fikir xalq mahnılarının sadə quruluşa malik olduğunu bildirir və əslində, xalq mahnılarının musiqi mənbəyi olması fikrini tamamlayır. Ü.Hacıbəylinin bu qısa məlumatından o da bəlli olur ki, xalq mahnılarının vəzni, cümlə və səs quruluşları üzərində elmi-təhlili müşahidələr aparmışdır. Bununla yanaşı, həmin fikri ilə tədqiqatçılara xalq mahnılarının təhlili ilə bağlı nəzəri turalqa və metodik yanaşma vermişdir. Ü.Hacıbəylinin fikrində başqa bir məsələyə də münasibət var. Görünür, onun zamanında xalq mahnılarına sadə quruluşa görə “mənasız, primitiv musiqi” kimi yanaşanlar da olmuşdur və Ü.Hacıbəyli sadə quruluşuna baxmayaraq xalq mahnılarının pürməzmun olduğunu bəyan etmişdir.

Konsept 7. Xalq mahnısının ümumi etnomusiqi modeli

Üzeyir Hacıbəyli “Azərbaycan musiqi həyatında bir nəzər” məqaləsində xalq mahnısı haqqında yazır: “El mahnıları Azərbaycan xalqının əhval-ruhiyyəsini şərh, zövq musiqisini bəyan, şeir və musiqidəki yaradıcılıq qabiliyyətinin dərəcəsini təyin edən bilən böyük bir material olduğundan onun istər musiqi, istər ədəbi, istər psixoloji, istər etnoqrafik əhəmiyyəti böyükdür” [2, s.220-221].

Ü.Hacıbəyli xalq mahnılarına dair bu qiymətli dəyərləndirməsi ilə janra sistemli elmi yanaşmanın təməlini qoymuşdur. Bu qiymətli fikri XX əsr dünya etnomusiqişünaslığında və musiqişünaslığında xalq mahnısına verilən ən maraqlı, yeni və obyektiv elmi dəyərdən biri hesab edirik. Ü.Hacıbəyli bu fikri ilə XX əsrdə xalq mahnısının ilk ümumi etnomusiqi modelini yaratmış və onun tədqiqat metodlarını göstərmişdir. Xalq mahnılarının poetik mətninə folklorşünaslıqda, musiqisinə etnomusiqişünaslıqda, etnopsixoloji və psixoloji özəlliklərinə psixologiyada, etnopsixologiyada və etnomusiqişünaslıqda müxtəlif yanaşmalar mövcud olsa da janrın belə dolğun etnomusiqişünaslıq səciyyələndirilməsi və ümumiləşdirilməsi Ü.Hacıbəyliyə qədər Avropa, Rusiya və Asiya etnomusiqişünaslığında nəzərə çarpmır. Ü.Hacıbəylinin bu konseptual baxışında xalq mahnısı çoxfunksiyalı və çoxməzmunlu bədii janr kimi səciyyələndirilmişdir. Bu fikirdə xalq mahnısının xalqın tarixində və həyatında tarixi-etnoqrafik, musiqi, ədəbi, psixoloji (və əlbəttə, milli mentallıq, etnik özünüifadə və bədii obrazlılıq mənasında; dünyanın dərk olunması metodları mənasında; bədii və psixoloji özünüifadə mənasında) və etnoqrafik (tətbiqi) funksiyalar daşması haqqında çox mühüm elmi

ideya öz əksini tapmışdır. Etnomusiqişünaslıqda etnoloji, psixoloji və antropoloji tədqiqatla yanaşı, müqayisəli yanaşmanın elementləri də Ü.Hacıbəylinin bu məşhur konseptual baxışında ehtiva olunmuşdur.

Maraqlıdır ki, Ü.Hacıbəyli xalq mahnısının “xalqın əhvali-ruhiyyəsini şərh etməsi” fikrini irəli sürməklə, janrın bədiiliyini, obrazlı məzmununu, digər tərəfdən isə etno-millî özünüifadə vasitəsi olmasını bəyan etmişdir. Bu fikirdə xalq mahnısının mövzu və bədii müxtəlifliyinin əsası, yəni janr tərəfindən xalqın əhval-ruhiyyəsini şərh edilməsi açıqlanmışdır. Başqa sözlə, xalqın əhval-ruhiyyəsində qəhrəmanlıq, tarixi keçmiş, vətən sevgisi, vətəni yağılardan qoruyan mübarizlik də, vətəndən, ailədən, yarıdan ayrılığın yanğısı və həsrət kədəri də, həyatsevərlik, zəhmət, nikbinlik, toy-düyün də, övlad-valideyn sevgisi də, lirik eşq-məhəbbət və bəşəri humanistlik də, nöqsanlara satirik gülüş də vardır. Məhz xalq əhval-ruhiyyəsinin belə çoxşaxəli təzahürü xalq mahnılarının bədii məzmununda ifadəsini tapmış, xalq mahnı yaradıcılığını mövzu, ifadəlilik və üslub cəhətdən rəngarəng etmişdir.

Ü.Hacıbəylinin xalq mahnısı haqqında bu konsepsiyasında diqqəti çəkən aktual məsələlərdən biri də xalq mahnılarının “xalqın zövq musiqisini bəyan edən material” olmasıdır. Bu yanaşmanın mahiyyətində xalq mahnılarının musiqi-estetik funksiya daşması, xalqın həyata, gerçəkliyə estetik münasibətini ifadə etməsi ideyası dayanır. Ü.Hacıbəylinin bu fikrinə elm hələ 1960-ci illərdə və ondan xeyli sonra gəlmişdir. Folklorun, ilk növbədə xalq mahnılarının xalqın bədii-estetik dünyagörüşünün, zövqünün məhsulu olması, eyni zamanda, əsrlər boyu xalqın estetik tələbatını ödəməsi XX əsrin II yarısından sonra V.Qusev, İ.Zemsovski və b. alimlərin yazılarında öz əksini tapmışdır. Xalq mahnısının “xalqın zövq musiqisini bəyan etməsi” məsələsini 1925-ci ildə qaldırmaqla Ü.Hacıbəyli müasir dövrdə xalq incəsənəti tədqiqatçılarının da, etnomusiqişünas alimlərin də “xalq estetikasına” dair ideyalarını onilliklərlə qabaqlamışdır. Azərbaycan musiqişünaslığında və etnomusiqişünaslığında xalq musiqisinin (eləcə də xalq mahnılarının) əsrlər boyu estetik funksiya daşması və cəmiyyətin müəyyən təbəqələrinin estetik zövqünü və tələbatlarını təmin etməsi kimi mühüm məsələ təəssüf ki, indiyə qədər bizdə lazımı elmi həllini tapmamışdır. Halbuki Ü.Hacıbəyli bu elmi məsələni ilkin şəkildə hələ 1925-ci ildə qaldırmışdı.

Ü.Hacıbəyli “Azərbaycan xalqının şeir və musiqidəki yaradıcılıq qabiliyyətinin dərəcəsini təyin edən material” kimi dəyərləndirməklə xalq mahnısına daha bir təzahür kimi də yanaşmışdır. Bu konseptual ideyada xalq mahnısı bir tərəfdən xalqın bədii-yaradıcı təxəyyülünün məhsulu kimi təqdim edilir, bir tərəfdən xalq mahnılarında xalqın şeir və musiqi yaradıcılığının vəhdəti ifadə olunur, o biri tərəfdən də xalq mahnısına xalqın şeir və musiqi yaratmaq istedadı kimi yanaşılır. “Azərbaycan xalqının şeir və musiqidəki yaradıcılıq qabiliyyətinin dərəcəsi” fikrində xalq mahnılarında şeir və musiqinin vəhdətindən doğan melodiya, intonasiya, məqam və ritm kimi ifadə vasitələrinin mövcudluğu, xüsusiyyəti nəzərdə tutulur.

Xalq mahnılarının “ədəbi əhəmiyyətini” vurğulamaqla isə Ü.Hacıbəyli xalq mahnı yaradıcılığında yaşayan xalq ədəbiyyatına işarə etmişdir. Bununla, əslində, xalq şeirinin məhz xalq mahnı yaradıcılığında yaranması, yaşaması və inkişaf etməsi ideyasını irəli sürmüşdür. Bu fikri ilə, o, həm də filoloqların və folklorşünasların diqqətini

xalq mahnılarına çəkmiş, musiqi folklorşünaslarının elmi maraqlarını xalq mahnısının ədəbi (poetik) məzmununa və quruluşuna cəlb etmişdir.

“Xalq mahnısının etnoqrafik rolu” ideyası isə, xalqın məişətində, adət-ənənələrində, bayramlarında və əmək-təsərrüfat həyatında xalq mahnılarının tətbiqi ilə bağlıdır. Ü.Hacıbəylinin bu qiymətli tezisi ənənəvi musiqinin, ilk növbədə, xalq mahnısının etnoqrafik əsası və onun etnomədəniyyət sistemində yeri haqqında düşünmək üçün əsas verir. Ü.Hacıbəylinin “xalq mahnısı – etnoqrafiya” əlaqələri haqqında ideyası XX əsrin birinci rübündə musiqi-etnoqrafik axtarışlarla bağlı B.Bartokun, A.Sayqunun, V.Bel-yayevin, K.Kvitkanın, V.Uspenskinin mövqeyi ilə səsləşir, hətta onları qabaqlayır.

Xalq mahnısının Ü.Hacıbəyli tərəfindən yaradılan etnomusiqi modelində mahnı folkloruna müxtəlif elmlər tərəfindən birgə, kompleks yanaşma ideyası da əksini tapmışdır. Digər tərəfdən, folklorşünasın diqqəti xalq mahnısının musiqi, poetik, etnoqrafik, tarixi və psixoloji məzmununun qarşılıqlı əlaqəsinə və vəhdətinə yönəldilmişdir. “Xalq mahnısının etnoqrafiya, tarix elmlərinin müzakirələri üçün material olması” öz növbəsində xalq mahnısının etnoqrafik və tarixi kökləri haqqında da düşünməyə əsas verir.

Nəhayət, Ü.Hacıbəylinin xalq mahnılarına dair konseptual baxışları müasir dövrdə etnomusiqişünaslıq ixtisaslaşması barədə düşündürür. Mütəxəssislərin qeyd etdiyi kimi, etnomusiqişünaslıq təhsili akademik musiqişünaslıq təhsilindən daha geniş olmalıdır. Etnomusiqişünas – folklorşünaslığı, dilçiliyi, filologiyani, etnologiyani, kulturologiyani, fərqli mədəniyyətləri, etnopsixologiyani və əlbəttə, musiqi nəzəriyyəsinə, not-yazı texnikasını, səs sistemlərini mükəmməl bilməli, mükəmməl eşitmə qabiliyyətinə malik olmalıdır [4]. Ü.Hacıbəyli 1920-ci illərdə xalq mahnılarına dair elmi-konseptual baxışları ilə əslində, xalq musiqisini elmi öyrənmələrin zəruri bilik dairəsini də müəyyən etmişdir.

ƏDƏBİYYAT:

1. Əmirov F.C. Üzeyir məktəbi / Musiqi aləmində. B.: Gənclik, 1983, s. 142-150.
2. Hacıbəyov Ü.Ə. Azərbaycan musiqi həyatına bir nəzər / Seçilmiş əsərləri. On cildə. II cild. B.: Azərbaycan EA nəşriyyatı, 1965, s. 215-225.
3. Hacıbəyov Ü.Ə. Azərbaycanda musiqi tərəqqisi / Seçilmiş əsərləri. On cildə. II cild. – B.: Azərbaycan EA nəşriyyatı, 1965. s. 239-250.
4. Hacıbəyov Ü.Ə. İlk Azərbaycan xalq xoru / Seçilmiş əsərləri. 10 cildə. II cild. B.: Azərbaycan EA nəşriyyatı, 1965. s.268-273.
5. Hacıbəyov Ü.Ə. Musiqidə xəlqilik / Seçilmiş əsərləri. 10 cildə. II cild. B.: Azərbaycan EA nəşriyyatı, 1965. s.322-325.
6. Алексеев Э.Е. О современном типе этномусыковеда / Фольклор в современном мире: Аспекты и пути исследования. Сб.ст. М.: Наука, 1991. с.148- 151.
7. Франтова Т.В. Изучение научного наследия композиторов как актуальная задача современного музыкознания // Фундаментальные исследования. 2014. № 12 (часть 12). с.2658-2662; URL: <http://fundamental-research.ru/ru/article/view?id=36748>

Абдулалиев Ариз
Доцент БМА им. У.Гаджибейли

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ СУЖДЕНИЯ УЗЕЙРА ГАДЖИБЕЙЛИ О НАРОДНОЙ ПЕСНЕ

Резюме: В статье рассматривается музыковедческая концепция Узейра Гаджибейли о народно-песенном творчестве. Композитор в своих статьях, написанных в 1920-е годы прошлого столетия, впервые в азербайджанском музыковедении осуществил новый и современный научный подход к народной песне. Согласно гаджибековской концепции, народная песня – это историческое, психологическое и эстетическое самовыражение народа, которое определяет его эстетический вкус, а также выявляет его творческий талант. У.Гаджибейли впервые представил общую этномузыкальную характеристику песенного жанра, определил его место в народно-культурной системе.

Ключевые слова: азербайджанские народные песни, научная дефиниция и оценка, собрание, запись и анализ народных песен, композитор и народная песня, системный и комплексный подход, общая этномузыкальная модель народной песни, концепция

Ariz Abdulaliyev
Associate professor of BMA named after U.Hajibeyli

UZEYİR HAJIBAYLI'S CONCEPTUAL IDEAS ABOUT FOLK SONG

Summary: The article considers the musicological concept of Uzeyir Hajibeyli about folk-song creativity. The composer implemented a new and modern scientific approach to folk songs in his articles written in the 1920s for the first time in Azerbaijani musicology. According to the U.Hajibeyli's concept, a folk songs – this is ethnographic, historical, psychological and aesthetic expression of a people, reveals its aesthetic taste and also its creative talent. U. Hajibeyli for the first time gave a general ethnomusical characteristic of the song genre, its place in the national cultural system is determined.

Keywords: Azerbaijani folk songs, scientific definition and evaluation, composer and folk song, collection, recording and analysis of folk songs, systematic and integrated approach, general ethnomusical model of folk song, concept

Rəyçilər: fəlsəfə üzrə elmlər doktoru, professor Gülnaz Abdullazadə
sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru Mehparə Rzayeva